

УДК 342.95:351

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ЕКОЛОГІЧНІЙ СФЕРІ

Юлія МАКОГОНЮК,

здобувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і природокористування України

SUMMARY

The factors of importance of increased research devoted to the realization of the right on access to public information within the environmental field at the request of a person are defined. Issues arising while realizing the procedure of public information provision within the environmental field are discovered and studied. Propositions for laws and subordinate regulatory acts within the environmental field, contributing to the improvement of guarantees providing a person's right on the access to public information within the environmental field are formulated.

Key words: access to public information, environmental field, procedure, normative and legal acts, organizational measures, structural units of public information's disposers, request for information, functions, powers.

АНОТАЦІЯ

У статті встановлено фактори важливості активізації наукових досліджень, присвячених реалізації права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері на запит особи. З'ясовано й досліджено проблемні питання, що виникли під час здійснення процедури надання публічної інформації в екологічній сфері, такі як відсутність у підзаконних нормативно-правових актах в екологічній сфері положень щодо закріплення конкретних організаційних заходів стосовно належного надання публічної інформації в екологічній сфері; існування неналежної процедури прийняття рішення розпорядником публічної інформації в екологічній сфері (відстрочка, задоволення, відмова в задоволенні запиту особи) тощо. Сформульовано пропозиції до законів і підзаконних нормативно-правових актів в екологічній сфері, що сприятимуть удосконаленню гарантій забезпечення права особи на доступ до публічної інформації в екологічній сфері.

Ключові слова: доступ до публічної інформації, екологічна сфера, процедура, нормативно-правові акти, організаційні заходи, структурні підрозділи розпорядників публічної інформації, запит на інформацію, функції, повноваження.

Постановка проблеми. Варто зазначити, що в умовах зростання антропогенного впливу на навколишнє природне середовище як на національному, так і на міжнародному рівнях наголошується на важливості забезпечення доступу громадян до інформації в екологічній сфері, насамперед публічної. Разом із тим право на доступ до публічної інформації в екологічній сфері гарантується передусім нормативно визначеним порядком його реалізації. Аналіз засвідчив, що на сьогодні відсутні ґрунтовні наукові дослідження процедури реалізації права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері, а наявні наукові дослідження здебільшого дублюють положення чинного законодавства, без вивчення наявної проблеми та аналізу можливих шляхів їх вирішення. І це, у свою чергу, зумовлює актуальність дослідження.

Актуальність теми. Теоретико-методологічним підґрунтям статті є дослідження фахівців у галузі адміністративного та інформаційного права: І.В. Арістової, Т.А. Костецької, В.І. Курила, С.І. Лопатіна, А.І. Марущака, О.Г. Марценюка, Ю.Г. Парубець, С.В. Петрова, С.М. Тарадая та інших.

Мета статті полягає у визначенні проблемних питань під час реалізації права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері, а також організаційно-правових заходів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на значення публічної інформації в екологічній сфері, у роботі не ставиться під сумнів важливість реалізації права фізичної та юридичної особи (крім суб'єктів владних повноважень) на доступ до неї як в активний, так і в пасивний спосіб. Утім варто зауважити, що серед способів доступу до публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері (отримання доступу за запитом, через доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень і через до-

ступ до інформації, що оприлюднена розпорядниками в установленому порядку та формі), на нашу думку, потрібно виділити саме доступ до публічної інформації в екологічній сфері за запитом. Це пояснюється тим, що, порівняно з іншими способами доступу, доступ до публічної інформації за запитом забезпечується здійсненням розпорядниками такої інформації більшою кількістю правових процедур та організаційних заходів, які потребують уточнення й удосконалення.

Дослідження виявили, що сутнісними ознаками публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері, є коло суб'єктів, якими вона створюється, отримується й у володінні яких знаходиться, а також спеціальний механізм реалізації права фізичних і юридичних осіб на доступ до публічної інформації. Уважаємо, що, урахувавши вказані ознаки, чинним законодавством України, зокрема ст. 2 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10] відносини щодо надання інформації за запитом фізичних і юридичних осіб на інформацію розмежовуються із відносинами щодо надання інформації за зверненнями громадян та запитів (вимог) суб'єктів владних повноважень. Так, аналіз чинного законодавства України [21; 22], як зазначають дослідники [7, с. 35], засвідчує необхідність виділення таких критеріїв розмежування вказаних відносин, як суб'єктний склад (суб'єкти звернення й суб'єкти надання інформації); предмет; підстави надання; вимоги щодо обґрунтованості; вимоги щодо форми; строки надання. Отже, стислий аналіз відносин щодо надання інформації за запитом фізичних і юридичних осіб, відносин щодо надання інформації за зверненнями громадян та відносин за запитом (вимогами) суб'єктів владних повноважень переконливо засвідчив важливість окремого дослідження доступу до публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері, для розбудови демократичної держави

й задоволення публічних інтересів. І це також зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження відносин щодо надання публічної інформації у спосіб «за запитом на інформацію».

Одними із загальносистемних принципів державного управління є принцип зворотного зв'язку та принцип інформаційної достатності. Як зазначає В.І. Курило, принцип зворотного зв'язку між суб'єктом і об'єктом управління характерний для держав із розвинутою демократією. Чим вищий стан відкритості суспільства, тим більшої значимості набуває роль цього принципу. Суб'єкт державного управління повинен завчасно й точно знати реакцію об'єкта управління на рішення, які приймаються, що дасть змогу своєчасно та оперативно корегувати управлінські рішення. Принцип інформаційної достатності безпосередньо пов'язаний із принципом зворотного зв'язку. Використання принципу інформаційної достатності надає можливість упорядкувати інформаційні потоки з метою уникнення інформаційного перенавантаження вищих рівнів управлінської системи [6, с. 79].

Ураховуючи тему нашого дослідження й ґрунтуючись на нормативному визначенні поняття «запит на інформацію» [10], уважаємо, що запит на публічну інформацію в екологічній сфері можна визначити як прохання особи до розпорядника інформації в екологічній сфері надати відображену та задокументовану будь-якими засобами й на будь-яких носіях інформацію, що була отримана або створена в процесі виконання відповідними суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків в екологічній сфері, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні відповідних суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації в екологічній сфері, визначених чинним законодавством.

Перш ніж перейти до аналізу проблем, що виникають під час здійснення процедури реалізації права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері за запитом на інформацію, варто зазначити, що ця процедура регулюється як нормами Закону України «Про доступ до публічної інформації», так і нормами підзаконних нормативно-правових актів, розроблених і затверджених конкретними розпорядниками публічної інформації в екологічній сфері або іншими розпорядниками, яким вони підпорядковані [9, с. 11–18]. Водночас необхідно підкреслити, що подібні підзаконні нормативно-правові акти відсутні на сьогодні в Державній екологічній інспекції України, Державній службі геології та надр України, Державній службі України з питань геодезії, картографії та кадастру, Державній службі України з питань праці, Міністерстві енергетики та вугільної промисловості України. Аналіз чинних підзаконних нормативно-правових актів засвідчив, що вони розроблені на основі Закону України «Про доступ до публічної інформації» й переважно не вносять до свого змісту нових положень, які б містили більш детальний опис організаційних заходів щодо надання публічної інформації в екологічній сфері за запитом на інформацію. У зв'язку з цим у роботі запропоновано розкрити процедуру реалізації права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері у спосіб «за запитом на інформацію», ураховуючи загальні положення цих нормативно-правових актів.

Щодо міжнародних актів, то тут діє Орхуська конвенція. Так, важливість Орхуської конвенції 1998 р. полягає в тому, що вона стала новою віхою в природоохоронній демократії, є основним міжнародним інструментом, який забезпечує дотримання принципів доступу до інформації, участі громадськості в процесі прийняття рішень і доступу до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища. Конвенція ратифікована більшістю європейських і центральноазійських країн. Вона дає право представни-

кам громадськості вимагати від урядів звітності й відіграє важливу роль у застосуванні форм сталого розвитку [2, с. 209; 4].

Дослідження форм запитів на публічну інформацію, у тому числі в екологічній сфері, дає змогу переконатися, що визначена процедура реалізації права на доступ до публічної інформації шляхом подання запитів на інформацію не є однаковою для усних і письмових запитів. Так, для письмових запитів є характерним такі організаційні заходи: 1) подання запиту; 2) його ідентифікація; 3) реєстрація; 4) попередній розгляд інформації за запитом; 5) збирання інформації за ним; 6) прийняття рішення за запитом; 7) надання відповіді на запит. Що ж до усних запитів на інформацію, то є підстави вважати, що процедура реалізації права на доступ до публічної інформації складається з таких організаційних заходів: 1) подання запиту (безпосередньо розпоряднику або телефоном); 2) його ідентифікація; 3) прийняття рішення за запитом; 4) надання відповіді на запит. Так, наприклад, під час отримання усних запитів на інформацію телефоном розпорядникам рекомендовано [7] надавати відповідь на запит усно та негайно. В інших же випадках, коли таку відповідь не вбачається за можливе надати (не зрозуміла сутність запиту, неможливо негайно надати відповідь), суб'єкту звернення рекомендують надати письмовий запит [7].

У зв'язку із зазначеним уважаємо за можливе запропонувати поділ процедур реалізації права на доступ до публічної інформації за запитом на загальні (у разі надходження письмових запитів) і спрощені, відповідно (у разі надходження усних запитів, які є зрозумілими та не потребують додаткового опрацювання). Зважаючи на те, що подання письмових запитів є більш розповсюдженим, уважаємо за необхідне зосередити увагу на дослідженні саме загальної процедури реалізації права на доступ до публічної інформації в екологічній сфері за інформаційними запитом.

Варто зауважити, що проведення всіх вищевказаних організаційних заходів, що становлять загалом процедуру реалізації права доступу до публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері, за запитом на інформацію, покладається розпорядниками на відповідальних осіб або структурні підрозділи з питань доступу до публічної інформації. Аналіз виявив, що в чинному законодавстві України, яке регулює порядок надання публічної інформації в екологічній сфері (зокрема нормативно-правових актів, що знаходяться у відкритому доступі [9, с. 11–18]), ще залишаються невизначеними конкретні відповідальні особи чи структурні підрозділи розпорядника з питань доступу до публічної інформації, так само як залишаються невизначеними їхні функції та повноваження.

На сьогодні структурні підрозділи по роботі із запитом щодо публічної інформації визначені в таких розпорядників публічної інформації в екологічній сфері: 1) у Кабінеті Міністрів України – управління забезпечення доступу до публічної інформації; 2) у місцевих державних адміністраціях – управління інформаційного забезпечення та доступу до публічної інформації; 3) у Міністерстві екології та природних ресурсів України – відділ документального забезпечення та роботи зі зверненнями громадян Управління організаційно-аналітичного забезпечення діяльності Міністра; відділ взаємодії із засобами масової інформації та зв'язків із громадськістю (по роботі із запитом, отриманими телефоном чи в іншій формі від осіб, які не можуть із поважних причин (інвалідність, обмежені фізичні можливості тощо) подати письмовий запит); 4) у Міністерстві аграрної політики та продовольства України – відділ публічної інформації, взаємодії з Кабінетом Міністрів України та розгляду звернень громадян; 5) у

Державному агентстві водних ресурсів України – відділ зв'язків із громадськістю та взаємодії із засобами масової інформації Держводагентства України; 6) у Державному агентстві України з управління зоною відчуження – сектор інформаційного забезпечення та взаємодії з громадськістю; 7) у Державному агентстві лісових ресурсів України – відділ контролю та звернень громадян Управління кадрів та контролю; 8) у Державній службі України з питань геодезії, картографії та кадастру – відділ інформаційної політики та зв'язків із засобами масової інформації Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення.

Варто припустити, що фактична ситуація з наявністю відповідальних осіб або структурних підрозділів розпорядників із питань доступу до публічної інформації в екологічній сфері є іншою, у силу необхідності виконання положень чинного законодавства України (ст. 14 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10]). Водночас будь-які нормативно-правові акти, які б передбачали їх створення, функції й повноваження, офіційно не опубліковані, а також відсутні у відкритому доступі на офіційних сайтах відповідних розпорядників публічної інформації в екологічній сфері. Проте відмітимо й той факт, що деякими розпорядниками офіційно оприлюднюється лише стисла інформація про існування вказаних суб'єктів, без детального опису їхньої структури та повноважень. Прикладом цього є управління інформаційного забезпечення та доступу до публічної інформації апарату виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), коротка інформація про структуру й функції якого розміщена на сайті Київської міської державної адміністрації [8].

Варто звернути увагу на те, що більш детально повноваження структурних підрозділів розпорядників із питань доступу до публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері, мають бути закріплені саме відомчими підзаконними нормативно-правовими актами, які визначають порядок надання конкретної публічної інформації за запитами на інформацію. Однак аналіз засвідчив, що більшість таких порядків містять положення, аналогічні закріпленню у Законі України «Про доступ до публічної інформації», а саме: 1) види та форми запитів на інформацію, їхні обов'язкові реквізити; 2) обов'язок розпорядника у передбачених законом випадках здійснювати оформлення запиту на інформацію; 3) строк розгляду запитів; 4) порядок здійснення відповіді на запит.

На нашу думку, це свідчить про те, що підзаконні нормативно-правові акти, у яких саме й закріплюються ці порядки, не виконують своїх основних функцій, серед яких науковцями [1, с. 97], зокрема, виділяється функція вторинного регулювання – конкретизація, розвиток і вдосконалення норм права, установлених нормативно-правовими актами вищої юридичної сили [25, с. 97], яким у конкретному випадку є Закон України «Про доступ до публічної інформації» [10]. І це, у свою чергу, може впливати на якість виконання положень вказаного Закону та на дотримання законності під час надання доступу до публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері.

Так, наприклад, Законом України «Про доступ до публічної інформації» [10] закріплено можливість подання запитів на інформацію за допомогою телефону або електронною поштою. Проте ані в порядках надання публічної інформації за запитами, ані в положеннях про структурні підрозділи розпорядників публічної інформації в екологічній сфері не містяться положення про порядок роботи з такими запитами, а саме: порядок їх ідентифікації, реєстрації, порядок роботи з ними тощо. Уважаємо, що це, у свою чергу, може унеможливити доведення суб'єктом звернення допущеного порушення розпорядниками

публічної інформації положень чинного законодавства та доцільності притягнення їх до юридичної відповідальності як однієї з гарантій реалізації права особи на доступ до публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері. Тому, на нашу думку, такі підзаконні нормативно-правові акти розпорядників публічної інформації в екологічній сфері, як порядки надання публічної інформації за запитами на інформацію та положення про структурні підрозділи по роботі із запитами на інформацію, на сьогодні потребують удосконалення в частині виконання функцій конкретизації, розвитку й удосконалення положень Закону України «Про доступ до публічної інформації». При цьому як приклад можуть слугувати положення підзаконних нормативно-правових актів, розроблених іншими розпорядниками публічної інформації.

Зважаючи на відсутність у чинному законодавстві України норм, які б детально конкретизували всі організаційні заходи, що становлять загальну процедуру надання публічної інформації в екологічній сфері за запитами на інформацію, та враховуючи обмежений обсяг статті, пропонуємо детально окреслити саме проблемні питання порядку надання відповіді на запит, які потребують додаткового врегулювання.

Відомо, що, відповідно до чинного законодавства України, за результатами розгляду запиту на інформацію, розпорядник приймає рішення щодо такого: 1) задоволення запиту в установлені законом строки; 2) надання рішення про відстрочку в задоволенні запиту; 3) відмову в задоволенні запиту [10].

Дослідження строків задоволення запитів на інформацію, що передбачені чинним законодавством, засвідчили існування певної неузгодженості положень законодавства в частині продовження строків розгляду запитів на інформацію, якими за необхідності можуть зловживати розпорядники публічної інформації. Так, зокрема, ч. 4 ст. 20 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [10] передбачає можливість продовження строків розгляду запиту на інформацію, незалежно від того, чи містить цей запит прохання й обґрунтування надання відповіді у строк до 48 годин, чи ні. У зв'язку з цим уважаємо за можливе запропонувати внесення змін до чинного законодавства України, зокрема до ч. 4 ст. 20 Закону, передбачивши, що можливість продовження строку стосується всіх запитів, крім запитів на інформацію, що передбачені ч. 2 цієї статті.

Під час вивчення порядку прийняття рішення про відмову в задоволенні запиту на інформацію було зроблено висновок про необхідність більш імперативного формулювання в чинному законодавстві обов'язку розпорядників передавати запити на інформацію за необхідності належним розпорядникам, наприклад, у контексті юридичної відповідальності. На нашу думку, цей висновок є своєчасним, беручи до уваги те, що розпорядники публічної інформації зазвичай більш обізнані в частині визначення сфер компетенції інших розпорядників публічної інформації, та враховуючи необхідність дотримання й гарантування прав осіб на отримання публічної інформації, у тому числі в екологічній сфері. У зв'язку з цим чинне законодавство України потребує внесення відповідних змін, зокрема до ч. 3 ст. 22 Закону [10].

Уважаємо за необхідне звернути увагу на таку підставу відмови від задоволення запиту на інформацію, як неоплата особою фактичних витрат, пов'язаних із копіюванням або друком. З одного боку, положення про необхідність оплати витрат на копіювання або друк передбачені чинним законодавством, а з іншого – чинним законодавством детально не врегульовано положення щодо порядку і строків їх оплати. І це, на нашу думку, також не сприяє дотриманню режиму законності під час надання публічної інформації, у тому

числі в екологічній сфері. У зв'язку з цим, на нашу думку, варто запропонувати в чинному законодавстві України більш детально урегулювати процедуру і строки оплати витрат на друк або копіювання, а також порядок прийняття рішення про відмову в наданні публічної інформації на підставі відсутності їх оплати.

Продовжуючи дослідження, варто відмітити, що ще одним варіантом відповіді в результаті розгляду запиту на інформацію є відстрочка в задоволенні запиту. Так, відстрочка в задоволенні запиту на публічну інформацію, у тому числі в екологічній сфері, допускається в разі, якщо запитувана інформація не може бути надана для ознайомлення в передбачені Законом [10] строки через настання обставин непереборної сили. Водночас постає питання, що саме потрібно розуміти під обставинами непереборної сили. Так, зазвичай обставини непереборної сили як підстави відстрочки виконання зобов'язань або підстави звільнення від відповідальності за їх невиконання є характерними для господарських відносин. При цьому обов'язковим підтвердженням їх існування є висновок Торгово-промислової палати України. Так, повноваження Торгово-промислової палати України щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) визначено ст. 14 Закону України «Про торгово-промислові палати України» [24] і Регламентом засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), що затверджений Рішенням Президії Торгово-промислової палати України від 18 грудня 2014 р. № 44 [20]. Однак чинним законодавством України процедура підтвердження дії обставин непереборної сили передбачено лише для суб'єктів господарювання. І це, на нашу думку, суперечить положенням ст. 19 Конституції України, яка передбачає, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі в межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією й законами України [5]. Відтак переконані, що в чинному законодавстві України також має бути детально урегульовано порядок визнання та підтвердження обставин непереборної сили, які можуть бути підставою для відстрочки виконання зобов'язань суб'єктами владних повноважень або звільнення їх від юридичної відповідальності за їх невиконання. І це питання є перспективним для наукового опрацювання й законодавчої розробки.

Завершуючи дослідження проблем під час реалізації прав особи на доступ до публічної інформації в екологічній сфері, вважаємо за необхідне підкреслити, що особливий інтерес становить дослідження порядку надання доступу до публічної інформації з обмеженим доступом. Варто зазначити, що першочерговим принципом доступу до публічної інформації є принцип максимального розкриття, відповідно до якого вся інформація, якою володіють публічні органи, підлягає розкриттю, винятки мають бути максимально обмежені, а їхня правомірність доведена. У таких випадках можна вважати, що органи влади, приймаючи рішення про розкриття інформації (яка за режимом доступу, відповідно до закону, є інформацією з обмеженим доступом), розкривають її, якщо суспільний інтерес знати цю інформацію є вищим, ніж потенційна шкода від її розкриття. При цьому суб'єкти владних повноважень застосовують тест «баланс інтересів», який дає змогу зважувати дві протилежні цінності – наслідки від розкриття інформації й наслідки від її засекречення. Тест же «заподіяна шкода» застосовується тоді, коли органи влади зосереджують свою увагу на потенційній шкоді, що може бути заподіяна інтересам, захищеним законом. За необхідності вказані тести можуть застосовуватися суб'єктами владних повно-

важень разом [3, с. 21–22]. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне передбачити в чинному законодавстві України зміст тестів «баланс інтересів» і «заподіяна шкода», що проводяться за необхідності розпорядниками, та порядок їх проведення, у тому числі з використанням зарубіжного досвіду.

Висновки. Виявлено й досліджено проблемні питання, які виникають під час реалізації права особи на доступ до публічної інформації в екологічній сфері, а саме: 1) щодо відсутності в підзаконних нормативно-правових актах в екологічній сфері положень стосовно закріплення конкретних організаційних заходів задля належного надання публічної інформації в екологічній сфері за запитами особи на інформацію; 2) щодо недостатнього висвітлення в підзаконних нормативно-правових актах в екологічній сфері кола відповідальних осіб і структурних підрозділів розпорядників із питань доступу до публічної інформації в екологічній сфері, їхніх завдань, функцій та повноважень; 3) щодо відсутності порядку надання запитів на публічну інформацію в екологічній сфері за допомогою телефону або електронної пошти; 4) щодо існування неналежної процедури прийняття рішення розпорядником публічної інформації в екологічній сфері (відстрочка, задоволення, відмова в задоволенні запиту особи) тощо.

З метою вирішення зазначених проблемних питань у статі надано відповідні пропозиції щодо зміни або коригування положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» та відомчих нормативно-правових актів. Вважаємо, що наступні наукові дослідження мають бути спрямовані на розробку організаційно-правового механізму реалізації права особи на доступ до публічної інформації в екологічній сфері, підґрунтям якого можуть стати результати, які було отримано в цій роботі.

Список використаної літератури:

1. Гетьман Є. Підзаконний нормативно-правовий акт: поняття, ознаки, функції, види / Є. Гетьман // Вісник Національної академії правових наук України. – 2014. – № 2. – С. 92–100.
2. Гиренко І.В. Правова охорона рослинного світу України: сучасна парадигма : [монографія] / І.В. Гиренко ; за заг. ред. В.І. Семчика. – К. : НУБіП України, 2015. – 433 с.
3. Доступ до публічної інформації : навчально-методичні матеріали для тематичного короткотермінового семінару. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2012. – 88 с.
4. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля : Закон України від 06 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 34. – Ст. 296.
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254>.
6. Курило В.І. Адміністративні правочини у сільському господарстві України: сучасна парадигма : монографія / В.І. Курило ; за заг. ред. В.К. Шкарупи. – К. : Магістр – XXI сторіччя, 2007. – 312 с.
7. Методичні рекомендації щодо практичного впровадження Закону України «Про доступ до публічної інформації» / [М.В. Лациба, О.С. Хмара, В.В. Андрусів та ін.] ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – 2-е вид. допов. – К. : Агентство «Україна», 2012. – 164 с.
8. Офіційний веб-портал Київської міської державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://kievcity.gov.ua>.
9. Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади : Постанова КМУ від 25 травня 2011 р. № 583 [Електронний

ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/583-2011>.

10. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р.

11. Про забезпечення виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 09.09.2011 р. № 321 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/access/securement/985-nakaz-minprirody-vid-09-09-2011-321-z-metoiu-zabezpechennia-vykonannia-zakonu-ukrainy-pro-dostup-do-publichnoi-informatsii>.

12. Про забезпечення доступу до публічної інформації Державного агентства водних ресурсів України : Наказ Державного агентства водних ресурсів України від 23.12.2011 р. № 300 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.scwm.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1957:2013-05-08-09-45-45&catid=84:2011-12-16-12-18-42&Itemid=194.

13. Про затвердження Порядку опрацювання запитів на інформацію в Державному агентстві управління зоною відчуження : Наказ Державного агентства України з управління зоною відчуження від 05.07.2011 р. № 27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dazv.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=154:poryadok-opracyuvannya-zapitv-na-nformacyu-v-derjavnomu-agentstv-ukrani-z-upravlnnya-zonoju-vdchujennya&catid=83:zrazki-dokumentv-ta-nshih-materalv-neobhdnih-dlya-zvernennya-gromadyan-do-organy&Itemid=153.

14. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на інформацію : Наказ Державного агентства лісових ресурсів України від 08.06.2011 р. № 482 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article.jsessionid=8F9CCBFD2FC4B788120D40CD9B0D02E8?art_id=81335&cat_id=81312&mustWords=%EB%B3%F1&searchPublishing=1.

15. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на одержання публічної інформації, розпорядником якої є Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України, і форми для подання запиту на одержання публічної інформації : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18.03.2013 р. № 142 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0393-13>.

16. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Міністерство екології та природних ресурсів України або центральні органи виконавчої влади, діяльність яких

спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 11.11.2011 р. № 444 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-11>.

17. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Міністерство аграрної політики та продовольства України : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 25.07.2012 р. № 463 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/z1359-12.

18. Про затвердження Порядку складання і форми подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Міністерство надзвичайних ситуацій України : Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій від 01.07.2011 р. № 681 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0901-11>.

19. Про затвердження Порядку складання та подання запитів на публічну інформацію, розпорядником якої є Державне регулювання України : Наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 12.08.2011 р. № 121.

20. Про затвердження Регламенту засвідчення Торгово-промисловою палатою України та регіональними торгово-промисловими палатами форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) : Рішення Президії Торгово-промислової палати України від 18.12.2014 р. № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ucci.org.ua/download/.../FMrules181214.pdf.

21. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96>.

22. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

23. Про першочергові заходи щодо забезпечення доступу до публічної інформації у Держрибагентстві України : Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 12.06.2012 р. № 344 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1066-12>.

24. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/annot/671/97>.

25. Сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку в Україні електронних адміністративних послуг : Аналітична записка Інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1716>.